

СТИЈЕПО ОБАД
БРАНКО ПАНОВ

ПРОФЕСОР Д-Р СТИЈЕПАН АНТОЛЈАК

По повод 75-годишнината од раѓањето и 50-годишнината од научната дејност

Стијепан Антолјак, универзитетски професор во пензија, добро е познат на хрватската историска наука, како и на научните кругови во земјата и светот. Низ долгогодишната историографска и педагошка работа бил и архивски работник и раководител, иницијатор и организатор на научната и наставната работа во редовните и постдипломските студии. Не навлегувајќи во целосната обработка на достигнувањата на професорот Антолјак, во оваа пригода донесуваме преглед на неговата досегашна работа и резултатите од истражувањата.

1.

С. Антолјак е роден на 29 август 1909 г. во Добој. Потекнува од службеничко семејство по потекло од Вирја во Подравина. Татко му Стијепан бил царински инспектор, а мајка му Хермина, родена Чорба, домаќинка. Основно училиште посетувал во Увц и Сараево, каде што татко му бил на служба, реална гимназија во Сараево и Винковци, класична во Загреб, а студии по историја на Филозофскиот факултет во Загреб. По завршување на студиите, со одличен успех, бил избран за асистент дневничар (1934) на истиот факултет, бидејќи Катедрата за историја до неговиот избор немала асистент. Следната година одбрал дисертација под наслов „Далмација и Венеција на прелиминарите во Леобен и на мирот во Кампо-Фарми“. По одлично положениот државен испит на Универзитетот во Белград, пред комисијата за полагање асистентски испит (1938), стекнал звање асистент — приправник кај професорите д-р Фердо Шишиќ, д-р Људмил Хауптман и д-р Грга Новак. Во 1936 година е промовиран за доктор по фило-

зофија, откако му била отпечатена докторска дисертација на сопствен трошок. По спроведените избори од 24 февруари 1941 година на Филозофскиот факултет во Загреб, од банот на Хрватска Бановина бил поставен за универзитетски доцент по предметот Хрватска историја на новото време на Катедрата за историја и во тоа звање останува до 6 септември 1946 година.

Есента 1946 година бил поставен за директор на Државниот архив во Задар со цел да ја организира архивската служба во разрушениот град. Со обновата и изградбата на градот напредувал и Архивот. На таа должност останал до 1952 година. Следната година, врз основа на резултатите во научната работа, бил избран за научен соработник, и како таков преминал во Државниот архив во Риека во кој останал до 1956 година. На покана од Филозофскиот факултет во Скопје преминува во оваа наставно-научна институција, во која бил избран за вонреден професор по Општа историја на новиот век. Од 1960 година е редовен професор по Историја на народите на Југославија — среден век. Напоредно со тој предмет предава и Помошни историски науки, кои како предмет на тој факултет прв пат се воведени. По земјотресот во Скопје (1963) со семејството се преселува во Приштина. На новоотворениот Филозофски факултет во Приштина предава историја во хонорарен работен однос, а на Филозофскиот факултет во Скопје и понатаму предава како редовен професор во редовен работен однос.

Во 1969 година повторно се враќа во Задар. Имено, таа година бил избран за редовен професор по Општа историја на среден век, со што Одделението за историја добива за прв пат редовен наставник по тој предмет. Покрај Општа историја, на Филозофскиот факултет во Задар предава и Хрватска историја на средниот век и Помошни историски науки, проширени со нови предмети. Од 1979 година е во пензија и поради семејни причини се преселува во Загреб, каде што и сега живее.

2.

Професорот Антолјак влегол во науката млад, на 24 годишна возраст. За време на долгогодишната истражувачка дејност објавил голем број стручни и научни трудови, прикази, рецензии, статии, расправи, студии и книги, печатени во околу педесет разни периодични публикации во земјата и странство.

На почетокот се јавува со стручни статии и критички прикази на книги и периодични едиции, популаризирајќи ги достигнувањата на историската наука кај стручниот и поширокиот круг читатели. Совладувајќи ги постепено научните методи на работа, преминува на научни истражувања, темелени главно на архивски извори.

Во почетокот се јавува во загребскиот весник „*Gospodarstvo*“, во кој соработува повеќе години, потоа постепено и во другите весници, стручни и научни списанија и енциклопедии, како што се: *Jugoslovenski list*, *Jutarnji list*, *Hrvatski dnevnik*, *Croatia sacra*, *Annales de L'Institut francais de Zagreb*, *Jadranska straža*, *Југословенски историски часопис*, *Savremenik*, *Nastavni vjesnik*, *Časopis za hrvatsku povijest*, *Starine JAZU*, *Историјски записи*, *Starohrvatska prosvjeta*, *Građa za povijest književnosti Hrvatske*, *Rad JAZU*, *Riječka revija*, *Годишен зборник*, *Зборник радова САНУ*, *Jadranski zbornik*, *Anali Instituta JAZU u Dubrovniku*, *Историја*, *Прилози на МАНУ*, *Годишњак архива Косова*, *Gjurmine albanologike*, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, *Гласник на Институтот за национална историја*, *Narodni list (Zadar)*, *Slobodna Dalmacija*, *Radovi Instituta za hrvatsku povijest*, *Diadora* и други.

Трудовите на професорот Антолјак се темелат врз архивска граѓа која со десетолетија ја собирал во бројните архиви и библиотеки во земјата и странство, како што се: Архивот на Хрватска и Архивот на ЈАЗУ во Загреб, Историскиот архив во Задар, Историскиот архив во Риека, Историскиот архив во Дубровник, Историскиот архив во Котор, Историскиот архив во Цетиње, Архивот на Словенија во Љубљана, Архивот на Македонија во Скопје, Архивот на САНУ во Белград, потоа на црковните архиви во Задар, Загреб и Сплит, приватните архиви на семејствата Капор во Корчула и семејството Machiedo во Хвар. Добро му се познати и архивите во странство, како на пример: Виенскиот Staatsarchiv и Kriegsarchiv, римскиот Archivio del Ministero degli Affari Esteri, ватиканскиот Archivio Segreto и Archivio della Propaganda Fide, венецијанскиот Archivio di Stato, архивот во Фиренца, во Торино, Бари и Грац. Работел и во библиотеките во кои нашол драгоцен граѓа за нашата национална историја, како што се: Biblioteca Vaticana, Biblioteca nazionale Marciana во Венеција, библиотеката на Универзитетот во Болоња, Nationalbibliothek во Виена, библиотеката Civica во Удине и други.

Мал е бројот на историчарите истражувачи кај нас кои имаат толку широк научен интерес во проучувањата на минатото особено кај сите јужнословенски народи и чии резултати од сопствените истражувања на националната историја успешно се поврзуваат со општата историја. Во тоа многу му помогнало наставното искуство од националната и општата историја што ги предавал на повеќе факултети во земјата. Тоа се гледа и од неговата научна работа кога ја истражува историјата на Северна Хрватска, која ја разгледувал во контекстот на историјата на Унгарија. С. Антолјак ист метод применува и кога пишува за минатото на Истра и Карантанија, кои ги согледува во пошироки рамки низ историјата на Франција, Италија, Германија и Австрија. Истото може да се каже и за неговите проучувања на минатото

на Македонија, Рашка и Зета во средниот век, кога настаните од историјата на тие земји складно ги поврзува со историјата на Византија или Турското царство. Повеќе пати пишувал за Дубровничката Република, за Бока Которска и Далмација, и мошне умешно ги поврзувал врз научна основа нивните односи со Венеција, со Турција, со Кралството на двете Сицилии, со Папската држава и Франција. Неговите трудови сведочат за темелната стручна подготовка, со завидна ерудиција, извонредно развиена смисла за детална и критичка анализа на фактите. Поодделни стручњаци не секогаш се огласуваат со некои негови резултати и мислења, што е разбирливо во научната работа, поради различниот пристап кон документацијата и начините на обработка на поодделни проблеми, но во тоа овде не можеме да навлегуваме.

3.

Професорот Антолјак најмногу го интересирало минатото на хрватскиот народ. Престојувајќи долги години во трите архивски средишта — Загреб, Задар и Риека, успеал да собере огромна архивска граѓа, врз чија основа напишал голем број трудови, а најмногу од историјата на Далмација, потоа Истра и Северна Хрватска. Првите десетина години од научната дејност главно ја исполнува со нововековната хрватска историја, согласно предметот што го предавал на Факултетот. Најмногу обработувал проблеми од минатото на хрватскиот народ под француска доминација и австриска управа. Врз основа на новите извори од загребскиот и дубровничкиот архив (*Acta gallica*) и виенскиот архив ги расветлил врските и односите со Французите. Меѓу неговите рани трудови треба да се споменат и три книги во кои говори за прелиминарните во Леобен и мирот во Кампо Форми, потоа дава преглед на хрватската историја врз основа на дотогашните достигнувања на историската наука. Внатре во хрватската историја, посебно расправа за далматинското прашање, кое се провлекува низ вековите, а главно се сведува на проблемот на соединувањето. Сите тие резултати професорот Антолјак ги остварил во загребскиот период на своето научно и стручно работење.

Задарскиот и риечкиот период од неговата историографска работа означува премин од новиот век кон проучувањето на хрватското средновековие. Разработката на Задарскиот катастик од XV век претставува значаен придонес на професорот Антолјак во разрешувањето на земјишните односи во задарската околина. Исто така го интересирал и проблемот на автентичноста на Пашките исправи за кои расправа во два наврати, а особено за Гробничкиот проблем во хрватската и странската историографија. Ги проучувал и врските меѓу Задар и Риека во средниот век и го поставува проблемот: дали во 539 година Истра потпаднала под византиска власт. На тоа прашање одговара негативно. Тука е

и прашањето за Хрватите и Карантанија. Имено, тука говори врз основа на сестраните проучувања на изворите и критичката ревизија на литературата за преселувањето на Хрватите од Далмација во прекусавските краишта и Карантанија во VII век. Исто така го отфрлил мислењето дека Прибислав бил жупан на Барбана во Истра, изјаснувајќи се дека единствено можел да биде гасталд. Исто така, неколкупати ги побивал произволните тврдења на некои италијански историчари кои не сакале да ги признаат најстарите извори за доаѓањето на Словените-Хрвати во Истра, докажувајќи дека Словените во почетокот на средниот век ја населиле цела Истра, освен нејзините приморски градови. Меѓутоа, и понатаму се враќа на проблемот на XIX век, времето на француската и австриската управа, расправајќи притоа за прекусавска Хрватска, Задар во 1848 година или пак за народното востание во Хрватска, Славонија и Далмација во 1883 година.

Тие години професор Антољак го проширува интересот на своето научно истражување на тој начин што пристапува кон обработка на неколку проблеми од нововековната историја на црногорскиот и српскиот народ, или поконкретно речено, од XVIII и XIX век. Најнапред ја расветлува мисијата на кнезот Долго-руков во Црна Гора (1796 година), потоа ги обработува анонимните извештаи од Босна за Караѓорѓевите воени операции во втората година на востанието.

Професорот Антољак меѓу првите хрватски историографи обработува и едно запоставено подрачје од хрватската историја: буните на пучаните и селаните, кои врз основа на достигнувањата во историската наука и сопствените истражувања заокружено ги обработил и обелоденил. Антољаковата книга до денес е единствената историска монографија за буните кај Хрватите, покрај онаа на Фердо Чулиновиќ, кој по сè изгледа, го имал Антољаковиот ракопис пред печатењето и обилно го користел. Меѓутоа, Стјепан Антољак во таа книга дал најпотполн преглед на хрватскиот отпор од страна на експлоатираните слоеви од селото и градот од XII до крајот на XIX век. Пишувал исто така за еден од најјаките социјални немири во Дубровничката Република, за таканаречената Конавоска буна (1799—1800 година), која под стек на околностите била во средиштето на настаните на дел од европската дипломатија. Исто така се осврнува на народното востание во Хрватска, Славонија и Далмација (1883), со што неговите резултати дале поттик за натамошни истражувања. Сите тие бројни немири, нереди, буни и востанија за кои пишува Стјепан Антољак, покрај својата антифеудална содржина, го одразуваат отпорот на ниските општествени слоеви против туѓите аспирации спрема нашата обала, а во северните краишта против световните и црковните феудалци, за ликвидација на феудализмот, односно на воените власти во Воена Краина. Антољаковите придонеси ја пополниле празнината во хрватската историографија и дале поттик

социјалните проблеми во хрватската историја да се продлабочат и сестрано проучат

Прашањето на хрватската државност е еден од проблемите со кои се занимавал професорот Антољак. Тоа убаво се гледа во расправата за банот Павле Брибирски, познат во историјата како „Croatorum dominus“. Врз основа на изворна документација авторот заклучува дека банот Павле спаѓа меѓу најголемите хрватски владетели. Неговата расправа за исправите на кралот Крешимир I внесува новини во хрватското десето столетие. Тие новини се во тоа што го поместуваат датирањето на Првиот и Вториот сплитски сабор, потоа се стеснува кругот на Томиславовите дејствувања и настаните кои му се препишуваат, како и датирањето на кралувањето на поодделни хрватски владетели, најпосле и датирањето на составувањето на „De administrando imperio“ на Константин Портфирогенит, кој без сомнение, е автор на целиот тој спис. Со проблемот на државноста треба да се поврзува и Антољаковата книга *Pacta ili concordia od 1102 godine*, во која прави обид за сестрано и аргументирано разгледување на тој многу значаен чин во хрватското минато и со тоа се доближува кон конечната научна вистина. Тоа е исклучителен пример на целосна обработка на еден проблем во хрватската историографија, со што стекнал трајни заслуги, а наедно ја оснажил автентичноста и големото значење на тој историски акт.

4.

Со доаѓањето во Задар (1946) проф. Стјепан Антољак стекнал заслуги за спасување и осигурување на просторот за сместување на расеаните архивалии на еден од најбогатите наши архиви, за собирање на архивскиот кадар, овозможувајќи таа значајна културна институција да работи и им дава услуги на истражувачите. Со цел научната и културната јавност да ја запознае со изворната граѓа која се чува во Архивот, покренува и уредува прва научна и стручна публикација во повоениот Задар под наслов *Miscellanea*, во четири книги, во која обелоденува повеќе значајни извори од историјата на Задар и Далмација. Заедно со конзерваторот Грга Оштриќ го поттикнува и основањето на Културно-уметничкото друштво (1947), прво во повоениот Задар, на кое бил претседател, а Оштриќ потпретседател. Активноста на Друштвото се гледа во подготвувањето и одржувањето предавања во просториите над Градската кафеана „Централ“. По две години работа Друштвото замрело. Му помогнал на Грга Оштриќ да го обелодени првиот водич на Задар, за кого напишал и предговор и го подготвил за печат.

Од сите далматински градови во трудовите на проф. Антољак најзастапен е Задар. Познати се неговите трудови за тој град под власта на источните Готи, како и за времето на хрватските

владетели или пак за разурнувањето и паѓањето под венецијанска власт за време на Четвртата крстоносна војна. Го интересирале и еретиците во средновековниот Задар и неговата околина, потоа направил обиди да докаже дека не постоело патеранско движење, туку дека се појавувале поединци кои црковните власти ги прогласувале за еретици. Докажал дека тие биле поврзани со своите истомисленици во останатите градови на Далмација, а извесно време и со Босна каде била матицата на сектата на таканаречените „крстјани“. Особено интересни се неговите трудови за Катастикот од XV век, потоа за собирањето на мартурина, црковни десетини и воешчина во задарскиот дистрикт, како и за одумирањето и нестанувањето на хрватското племство во околината на Задар и за задарскиот кнез Павле (Шубиќ) Зрински во почетокот на XV век. Објавил мал дел од многу обемната историска топографија и топономастика која ја собрал и која се однесува на неколку задарски острови. Инаку Задар се споменува и во другите негови аналитички и синтетички трудови од средновековната и нововековната историја. Професор Антољак е првиот меѓу нашите историчари кој пишувал за Задар во револуционерната 1848 година.

Покрај политичките и стопански теми проф. Антољак врз основа на архивски извори го надополнил животописот на неколку Задрани кои се истакнале во културниот живот на Задар во XV—XVII век. Така пишува за задарскиот учен Федерик Гризогон и неговото семејство, за сликарот Маркантони и Андреја Медулиќ, за писателот Шиме Будиниќ и неговото семејство, како и за песните на Фрањо Сорини. Исто така го надополнува животописот на писателите Петар Зораниќ и Јурја Барковиќ, особено за Барковиќевата дејност во Новиград.

За време на вториот престој во Задар проф. Антољак особено се ангажирал во развојот на научната и наставната работа на редовните и постдипломските студии на Факултетот. Напишал скрипта *Izvori za opću povijest srednjega vijeka*, наменета за студентите за интерна употреба, како и книга *Izvori za historiju naroda Jugoslavije, Srednji vijek* (1978), која претходно во друга форма е печатена на македонски јазик уште во 1962 година во Скопје. На Филозофскиот факултет иницирал и го изработил нацртот на постдипломските студии од Помошни историски науки, потоа заедно со соработниците од Отсекот за историја ја поттикнал и разработил програмата на постдипломските студии „Средновековното општество на источната обала на Јадранот“ и „Историјата на поморството на источната обала на Јадранот“. Исто така ја иницирал, а со проширен круг на соработници ја разработил програмата на постдипломските студии „Револуционерните движења и револуциите кај југословенските народи во XIX и XX век“. Совесно и одговорно обавувал повеќе функции во својство шеф на Отсекот за историја, секретар на Заводот за историски науки и класична филологија и претседател на Факул-

тетскиот совет. Бил и член на неколку комисији и одбори на Факултетот и Универзитетот во Сплит. По пензионирањето останува како надворешен соработник на Отсекот за историја, бидејќи неговото научно и наставно искуство е драгоцено за развитокот на младите научни и наставни кадри на Отсекот, како и на студентите од редовните и постдипломските студии. Во дополнителната настава професор Антолјак и понатаму предава Хрватска историја во средниот и новиот век до 1790 година, а по смртта на проф. Сеид Тралиќ ја презема и Општата историја на средниот век. И понатаму е ангажиран како наставник на постдипломските студии и во комисиите за одбрана на магистерски и докторски дисертации.

5.

Проф. Антолјак го привлекуваат и теми од општата историја на стариот, средниот и новиот век, некои пишувани врз основа на изворни податоци, а други поради популаризација на историската наука. Пишувал за трговијата во Европа во младото камено време, потоа за стопанските и политичките продирања на Египет во Африка, што истовремено зборува за првиот голем трговски промет во светот. Го интересирале и миљоказите, т.е. камените споменици со означени оддалечености на сообраќајниците во римско време, со помошта на кои може да се запознае патната мрежа во стариот век. Пишувал и за развојот на трговијата на хрватска територија во времето на Римјаните. Го привлекувале и превозните средства во Средоземјето во средниот век. Пишувал и за колонијалната стока која пристигнувала од новооткриените краишта на светот, по географските откритија, особено од Исток, и која го изменила начинот на живеење на стариот континент. Пишувал и за положбата на хрватските земји во рамките на тогашните големи сили Унгарија и Австрија, за трговските врски на Дубровник со Венеција и со Турците.

Значајни се неговите придонеси за дипломатската историја од периодот на XVIII и XIX век, кога се кроела политичката карта на Европа, а во рамките на неа и на нашите земји. Тоа убаво се гледа кога расправа за Далмација на прелиминарните во Леобен и на мирот во Кампо-Форми или за хрватските земји на преговорите во Овар и мирот во Шенбрун. Посебно е интересно неговото пишување за дубровничко-турските дипломатски односи. Проф. Антолјак пишувал и за судирот на интересите на големите сили на Јадранот, почнувајќи од Конавоската буна на преминот од XVIII во XIX век, која била во средиштето на дел од европската дипломатија, до хрватско-француските односи во раниот XIX век. Д-р Антолјак заедно со Грга Новак е прв кој внел нова светлина во тој период, кој во историографијата бил прилично запоставен.

А сега неколку збора за придонесот на професорот Антолјак за развитокот на помошните историски науки. Уште во 1949 година пишувал за автентичноста на Пашките исправи, а неколку години подоцна утврдил дека Белината „Даровница“ за Хвараните е фалсификат. Пишувал и за топографијата и топономастиката на задарските острови и копнената околина на Задар, како и за исправите на кралот Крешимир I и се обидел да ја утврди автентичноста.

Најголем домет постигнал со книгата *Помошни историски науки*, која во 1966 година е отпечатена на македонски јазик на Универзитетот во Скопје, а второто проширено издание исто така излегува во Скопје во 1980 година. Уште во 1971 година се појавила на српски, а следната година и на албански јазик. И двете изданија се дополнети. Антолјаковата книга пружа добра информација за грчката, латинската, глаголската и кирилската палеографија, хронологијата, сфрагистиката, хералдиката и генеалогичката, а најпосле и дипломатиката и архивистиката. Секое поглавје е поткрепено со прирачна, домашна и странска, понова и постара литература, така што може да се следи развитокот во Европа и кај нас. Книгата е наменета за студентите од редовните и постдипломските студии, како помагало на библиотекарите, архивистите, музеолозите, професорите по историја и на истражувачите во обработката на медијевалистичката граѓа и како патоказ во натамошните проучувања на помошните историски науки.

Проф. С. Антолјак посебна заслуга има за развојот на универзитетската настава во СР Македонија и македонската историска наука. Како редовен професор на Филозофскиот факултет (1956—1969), а и потоа како предавач на постдипломските студии од областа на историјата на македонскиот народ, раководител на Одделението за античка и средновековна историја при Институтот за национална историја, редовен надворешен член на МАНУ, соработник на Архивот на СР Македонија, проф. Антолјак изградил врз научни основи не само бројни стручњаци-историчари за средното образование, архивите, музеите и библиотеките на СР Македонија и другите социјалистички републики и покраини, туку и голем број научни работници-историографи кои со своите врвни научни резултати се здобиле со високо научно реноме во земјата и надвор од неа. Под непосредното раководство на проф. Антолјак голем број македонски историографи (и не само македонски) станале магистри и доктори на историски науки и други сродни дисциплини, хабилитирале, за да потоа ги постигнат сво-

ите највисоки научни достигнућа и се здобијат со научните степени: редовни професори, научни советници и академици.

Посебна заслуга проф. Антолјак има за развојот на македонската медијеалистика. Со право тој се смета за нејзин основоположник, зашто по неговото доаѓање во Скопје македонското средновековие (и не само тоа) врз сигурни научни основи почнало да се разорува и расветлува. Своите сестрани знаења здобиени од прочуената „Шишичева школа“, С. Антолјак мошне ангажирано ги искористил во расветлувањето на историското минато на македонскиот народ, посебно во средновековниот период. Притоа своите научни резултати настојувал да ги фундаира врз новооткриената или попатно користена и честопати погрешно интерпретирана изворна граѓа, собирања и проучувања во архивите и библиотеките во земјата и странство. Држејќи се секогаш до изворите (објавени и необјавени), проф. Антолјак во досегашната интензивна научно-истражувачка работа врз расветлувањето на македонската средновековна историја успеал да постави и расветли бројни и клучни проблеми кои се однесуваат на проблематиката околу населувањето на Словените во Македонија и создавањето на склавиниите, потоа военото и административното уредување на македонските склавинии, односите на склавиниите со Византија и Бугарија, богомилството во Македонија, создавањето на македонската средновековна држава, етногенезата на македонскиот народ, востанијата на македонскиот народ во XI век, македонските средновековни градови итн. Исто така предмет на сестрана критичка анализа кај проф. Антолјак биле и изворите за средновековната историја на македонскиот народ, бројни проблеми од македонската топонимија, стопанската историја на Средновековна Македонија, културната историја и др.

Своите сестрани научни остварувања С. Антолјак ги изложил во голем број научни трудови, објавени во земјата и странство. Сите тие главно ги содржи обемната публикација „Средновековна Македонија“, том први, која наскоро ќе излезе од печат во издание на реномираната издавачка организација „Мисла“ од Скопје. Инаку, од досегашните издајња на проф. С. Антолјак посебно треба да се одбележат покрај монографијата „Самуиловата држава“ (која со извесни доополнувања наскоро ќе излезе од печат и на англиски јазик во издание на „Македонска ревија“ од Скопје) и книгите „Извори за историјата на народите на СФРЈ за среден век“, „Помошни историски науки“ (која на македонски јазик беше за прв пат објавена 1966 г. и доживеа и второ издание), потоа студиите „Македонија во IX век“, „Склавиниите во Македонија“ и др. За одбележување се и научните резултати на проф. Антолјак изложени во „Историјата на македонскиот народ“, том први, како и во публикацијата „Документи за борбата на македонскиот народ за самостојност и национална држава“, том први.

Огромната научна продукција на проф. С. Антолјак од областа на македонската историја, посебно медијалистиката, како и неговиот посебен придонес во изградувањето на бројни научни кадри-историографи му овозможиле не само да се здобие со највисоките научни, стручни и општествени признанија на СР Македонија, туку да се нареди и меѓу врвните југословенски македонолози, да создаде свои бројни следбеници (живи дела) и на тој начин да влезе во редовите на оние големи творци и учители кои формирале и свои школи.

Проф. С. Антолјак напоредно со обавувањето на својата професорска дејност на Универзитетот „Кирил и Методиј“ во Скопје повеќе години (од 1963 г.) предавал и на Филозофскиот факултет во Приштина. Тој со право се смета и за основоположник на Катедрата за историја на овој новоформиран факултет. Под негово непосредно раководство биле изградени повеќе млади научни кадри-историографи. Голема заслуга има проф. Антолјак и за развојот на Покраинскиот архив на Косово. Тој бил еден од основачите на *Годишњак Архива Аутономне покрајине Косово*. Исто така напишал и неколку трудови од областа на историјата на Албанците во средниот и новиот век, како на пример, за Албанецот Павле од Леш, познат под „*Rex Albanesium*“ (1369), потоа за борбата на Албанците за свој алфавит, за приликите на теренот меѓу Плевље и Пеќ (1903), според еден австриски извештај итн.

Во времето на скопската и приштинска педагошка и научна работа, покрај истражувањето на минатото на Македонците и Албанците, проф. Антолјак непрекинато, се занимавал и со историјата на Хрватите, Црногорците, Србите и Словенците, не занемарувајќи притоа и некои од проблемите што се однесуваат на минатото на Босна и Херцеговина. Меѓу позначајните трудови напишани во овој период спаѓа и монографијата *Ораховац (Бока Которска)*.

8.

Покрај научната и педагошката работа за одбележување е и неговата активност во научните и стручните здруженија и настапите на јавните трибини, научните собири и конгреси.

Бил уредник за народната историја во *Хрватската енциклопедија*. Од 1950 година е соработник во Југословенската академија на науките и уметностите, во Одделението за филозофски и општествени науки, постојан надворешен соработник на Институтот на Југословенската академија на науките и уметностите во Задар, а во изданијата на оваа институција како и во „*Radovi*“, објавил запазен број прилози. Учествовал во работата на Друштвото за проучување и унапредување на поморството на Југославија и станал негов работен член во Одделението за поморската историја и археологија. Посебно се ангажирал во работата на

Историското друштво во Задар, како и во одржувањето предавања, бил негов претседател, а од 1980 година негов почесен претседател. Исто така е надворешен соработник на Центарот за историски науки при Одделението за хрватска историја. Иако во поодминати години проф. Антолјак е посебно активен како член на Наставно-научниот совет на Центарот за студии по библиотекарство, документација и информациски науки при Свеучилиштето во Загреб, како и уредник на областа за хрватска историја (1102—1918) на *Хрватскиот биографски лексикон* во издание на Југословенскиот лексикографски завод во Загреб.

На научните собири и конгресите во земјата и во светот секогаш учествувал со реферати или во дискусиите, настојувајќи притоа да ги информира учесниците најчесто за своите изворни истражувања. Во неговите настани карактеристичен е критичкиот приод кон проблемите. Со своите предавања придонел за популаризација на достигнувањата на историската наука, укажувајќи притоа на проблемите со кои се соочува нашата историографија. На конгресите во странство забележителни се неговите настапувања во врска со средновековната историја на македонскиот народ. Еве неколку меѓународни собири на кои учествувал д-р Антолјак: Конгрес на византолозите во Охрид (1961), Оксфорд (1966), Букурешт (1971), Атина (1976), Виена (1981), Историско-славистичкиот конгрес во Салццбург (1969), Семинар на македонски јазик и литература во Охрид (1969), Светскиот конгрес на историчарите во Москва (1970), Балканолошки конгрес во Атина (1971), Меѓународен културно-историски симпозиум (Могерсдорф) од 1975 година до денес, и други.

9.

За своите научни, стручни и педагошки заслуги низ сите овие години проф. Антолјак добил повеќе јавни признанија, ордени, награди и дипломи. Уште во 1947 год. добил Награда од Обласниот НОО за Далмација за работата на научното и културното поле како и за ангажирањето околу обновата и организацијата на Задарскиот Архив. Потоа следуваат неколку признанија за постигнати резултати во научната работа: Орден на трудот со црвено знаме (1968), потоа Плакета на Свеучилиштето во Загреб по повод тристотата година (1669—1969), Награда на СР Македонија (11 Октомври), за наука за монографијата *Самуиловата држава*, која е посебно значајна за средновековната историја на Македонија, потоа Плакета на Универзитетот во Приштина, Плакета на Филозофскиот факултет во Скопје по повод неговата триесетгодишнина и Плакета „Наше море“, по повод деветстотата годишнина на повелбата на Хрватскиот крал Петар Крешимир IV, на Денот на морнарицата и поморството на Југославија. Во 1978 година, врачен му е Орден на Братството и единството со златен венец.

Во знак на признание за постигнатите успеси и придонесот во унапредувањето на наставата и научната работа во 1970 година Универзитетот во Приштина му доделува Пофалба, а Советот на Институтот за национална историја во Скопје Благодарница (1971), за успешно извршување на задачите во работата на Институтот. Бидејќи бил повеќегодишен активен член на Друштвото на историчарите на Македонија, Извршниот одбор на Сојузот на историските друштва на СР Македонија му оддал Признание (1972), за посебни заслуги во развивањето и афирмацијата на Сојузот на друштвата на историчарите. Во СР Хрватска добил (1976), Републичка награда за животно дело „Божидар Аџија“, а две години подоцна и Награда на градот Задар.

За заслугите што ги стекнал и придонесот што го дал за развојот на македонската историографија а посебно медијеваистиката избран е (1979), за член на Македонската академија на науките и уметностите надвор од работниот состав и доделена му е Диплома. За неговото место во македонската историска наука сликовито говори и посветата напишана од перото на тогашниот претседател на Македонската академија, академикот д-р Михајло Апостолски, кој на едно место (1975), покрај останатото напишал за д-р Антолјак дека „со својата научна работа го задолжил македонскиот народ“. И на крајот да наспоменеме дека Научно-наставниот совет на Центарот за студии по библиотекарство, документација и информациски науки при Свеучилиштето во Загреб му има доделено признание по повод дваесетгодишнината од постоењето и делувањето за „Работа на остварувањето и унапредувањето на научно-наставните дејности на Центарот за постдипломски студии од областа на библиотекарството и информациските дејности“.

10.

Резимирајќи на крајот може да се каже дека животно дело на проф. д-р Стјепан Антолјак е плодотворно, сестрано и содржајно. Неговата научна и стручна работа е со широк дијапазон, од младото камено доба до дваесеттиот век, како од националната така и од општата историја. Објавил околу двестаипедесет научни и стручни единици и десетина книги, во најголемиот дел на хрватско-српски јазик, но и на македонски, француски, германски и албански јазик, во земјата и во странство. Таквиот научен опус на проф. Антолјак е постигнат благодарейќи на солидната класична подготовка (образование), на врското познавање на медијевалниот латинитет, на класичните и модерните јазици, а во голем дел и на темелната, континуирана и повеќегодишна работа. Неговите научни достигнувања во најголем степен се темелат врз бројната архивска граѓа која со десетлетија ја испишувал во нашите и странските архиви и библиотеки. Проф. Антолјак најмно-

гу се занимава со проблемите од историјата на Хрватите и Македонците, но и на Албанците, Словенците, Србите и Црногорците.

Најзначајните резултати на неговата истражувачка работа се однесуваат на националната историја во средниот век, но често пати се зафаќал и со проблемите на нововековната историја. Најчесто се занимавал со проблемите на политичката историја, но и со општествената и стопанската и културната историја, како и со помошните историски науки. Се обидел во скоро сите видови историографска дејност. Пишувал стручни критики, прикази, рецензии, популарни статии, расправи, историски прегледи и монографии, а објавувал и доста извори. Тој се занимава со различни проблеми без оглед дали разрешува стари во историографијата нерешени прашања или пак отвора нови. Негови најзначајни дела се: Самуиловата држава, *Bune pućana i seljaka u Hrvatskoj*, Помошни историски науки, *Izvori za historiju naroda Jugoslavije u srednjem vijeku*, *Pacta ili concordia od 1102 godine*. Меѓу најзначајните научни трудови спаѓаат оние во кои расправа за доаѓањето на Словените на Балканот или пак за доселувањето на Словените—Хрвати во Истра, за јадранските и македонските склавинии, Македонија во IX век или кога се пишува за задарскиот Катастик во раниот XV век и феудите во околината на Задар, одумирањето и нестанувањето на хрватското племство во околината на Задар, македонските еретици во западните извори од единаесеттиот и дванаесеттиот век, вранското обичајно право, буната во Конавле, француската управа во хрватските подрачја, прекусавска Хрватска и прашањата на нејзината реинкорпорација (1813—1822) итн. Во тие и во уште некои други научни прилози и монографии, посебно во тие во кои за прв пат зачнува определени теми и проблеми, се гледа и најголемиот придонес и резултатите од неговата научна работа.

Проф. Антолјак е посебно преокупиран со Задар, кон кој постојано физички и научно се навраќа. Резултатите до кои доаѓа во проучувањето на минатото на тој град и неговите гравитациони подрачја се неодминливи, посебно кога пишува за земјишните односи и хрватското племство во околината на Задар, вранското обичајно право, врските меѓу Задар и Риека во средниот век, како и за неколкуте Задрани во книжевниот, уметничкиот и научниот живот.

Благодарейќи на долгогодишната педагошка и научна работа, како и на доброто познавање на општата и националната историја во предавањата на проф. Антолјак доаѓа до единство на научниот и наставниот труд, како и до поврзување на движењата во историјата на народите и народностите на Југославија со движењата во општата историја. Значајно е неговото место во подигнувањето и образованието на повеќе генерации студенти по историја во Загреб, Скопје, Приштина и Задар. Меѓу нив има значителен број професори по историја во основните, средните и вишите школи и на факултетите, во културни институции, на радио-

телевизија и во други дејности. Неговото ангажирање за унапредување на наставната и научната работа најдобро се гледа на Филозофскиот факултет во Задар и во иницирањето и изведувањето на постдипломските студии и менторство на значителен број магистри и доктори на науки.

Земено во целина проф. Антолјак спаѓа во редот на најистакнатите градители на хрватската и македонската историска наука во нејзиниот педесетогодишен развој. Во тој период ги напишал и објавил своите најзначајни дела и достигнал највисок домет во научното творештво. Тој денес се сврстува во самиот врв на македонската и хрватската медијевална историографија, добро познат со својот научен опус меѓу домашните и светските научни работници. Целокупниот свој научен и творечки потенцијал проф. Антолјак го посветил за доброто на општеството и народот, за што говорат и значителниот број високи општествени признанија. Д-р Стјепан Антолјак спаѓа меѓу последните историографи на „Шишичевата школа“, чии научни достигнувања обилно ги користел. Бидејќи и натаму неуморно работи и истражува и објавува, со право може да се верува дека уште за долго ќе ја збогатува нашата историска наука со нови научни резултати, за што зборува и неговото најново капитално дело *Средновековна Македонија I*, и *Хрватска историографија до 1918 године*, во две книги.

На крајот може слободно да се истакне дека проф. Антолјак живее во исклучително скромн и работен животен век. Се што постигнал во својот развој е резултат на напорен и темелен труд. Каков е кон себе таков е и во односот спрема своите студенти и помладите соработници, строг во барањата, но праведен во вреднувањето на трудот. Неговата трудољубивост и одговорниот приод кон работите зборуваат за него како човек и граѓанин, кој половина век се подарил на народот, за што сведочат и бројните општествени признанија, научниот углед и почитувањето што му се укажува во сите средини во кои живеел, живее и твори.